

1. מודל שאלות לרופאים במסגרת הרפואה הציבורית, שיהיה לרופאים לעזור באיתור וזיהוי של תופעת אלימות במשפחה.
  2. טופס הודעה למשטרה מטעם רופא או איש צוות רפואי על חשד כעבירת אלימות. הטופס ישלים את ההודעה בעל-פה.
- * אם תחקבל המלצת הוועדה לחקיקה בעניין צווי הגנה, ימוחשב כמשטרה רישומם של צווי הגנה, כדי שהמשטרה תוכל להגיב באופן יעיל על הפרתם, וינצאו הנחיות פעולה מיוחדות לאכיפתם.

רבקה מקייס

החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א – 1991

א. הרקע לחוק

בחדש מרס 1991 חוקק החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א – 1991 (להלן, החוק), תוצר טופי של הצעת החוק הפרטית של חברי הכנסת דורון, בורג, צבן ועזרן. הצעת חוק פרטית זו זכתה לברכת הממשלה ושר המשפטים, בהיותה אחת מהמלצות לתיקונים חקיקתיים של ד"ח ועדת קרפ בנושא אלימות במשפחה (ראו לעיל, ר"ח ועדת קרפ). כעיקרון, מטרת החוק הינה לתת חרופה מיידית אך זמנית למקרים של אלימות במשפחה. זאת על-ידי מתן צו הגנה ספציפי, שמטרתו לאסור את ההתנהגות או ההתנהגויות המהוות אלימות כלפי בן המשפחה או יוצרות את האיום בה.

האופציות האחרות הקיימות (ושהיו קיימות לפני חקיקת החוק) הינן שתיים:

1. צו מניעה במסגרת חביעת מזונות בין בני-זוג יהודים הנשואים על-פי ההלכה. אופציה זו מצומצמת בהיקף מבחינת אלה שיכולים להיעזר בה, דורשת הליכים נוספים כשצו המניעה הינו עניין טפל לשאר החביעות (כך גם רואה בית-המשפט את הבקשה), ובנוסף – ואולי כעיקר, נקבעו במספר פסקי-דין של בית-המשפט העליון כללים נוקשים ומחמירים לנתינתו.¹
  - פסיקה מחמירה זו של בית-המשפט העליון באה לאתר שנים אחדות שבהן שימש צו המניעה כנשק במלחמה שבין בני-הזוג במסגרת הליכי גירושין.²
  - אולם פסיקה מחמירה זו הקשתה על אלה אשר צו המניעה נדרש באמת על-מנת להציל את נפשם.
- לאחר חקיקת החוק, שיש לראותו גם כהצהרת המחוקק, כי הוא מכיר בבעיה

* ע"ד רבקה מקייס היא היועצת המשפטית של המקלט לנשים מוכות בירושלים.

1. לדוגמה, ע"א 415/82 תמרי נ' חמרי, פ"ד לח(1) 785, 801, וכן ע"א 67/84 בכר נ' בכר, פ"ד לח(3) 764.
2. פסיקה זו באה כעקבות פסקי-הדין של בית-המשפט העליון בע"א 458/79 ניר נ' ניר, פ"ד לה(1) 518, אשר קבע כי גם כמקרה של התעללות נפשית ניתן להוציא את הכעל מן הדירה.

המיוחדת והחמורה של אלימות במשפחה, יש כבר נטייה של בתי-המשפט המתחזיים להיענות במקרים רבים יותר לבקשות למתן צו מניעה³ ולהכיר במורכבות בייחוד של חופעת האלימות במשפחה.⁴

2. דרישה על-פי זכות מקרקעין (כעלות או שכירות) להוציא צו מניעה נגד מי שאינו בעל הזכות, צו האוסר עליו להיכנס לדירה.

אופציה זו היא ממשית בעיקר לבני-זוג גרושים, כאשר בן-הזוג האלים ממשיך להטריד את גרושתו (כרוב המקרים). אופציה זו דורשת ייצוג משפטי וכן חלה על אוכלוסייה מצומצמת מאוד. היכולה לטעון לזכות קניינית בלעדית.

כפי שנפרט להלן, לא היה די באופציות אלה, שהיו קיימות לפני חקיקת החוק, כדי לפתור אפילו באופן זמני את הבעיה של אלימות במשפחה.

הצעה כרוח החוק הונחה בפני חברי ועדת קרפ על-ידי הצוות המשפטי של שרולח הנשים בישראל, בראשותה של פרופ' פרנסס רדאי, לאור המצב המקומם, שבעוד קורבן האלימות במשפחה נאלץ לברוח על נפשו, לעתים קרובות כשרק בגדיו עליו, גשאר האלים בסביבתו למרות מעשיו. אין החוק מתיימר לחת פתרונות לטווח ארוך, אלא רק פסק-זמן לקורבן להתעשת ולהחליט על המשך דרכו.

להלן ייבחנו ההוראות והתרופות השונות של החוק, שהינו הראשון והיחיד הן באופן ייחודי בתופעה קשה זו של אלימות במשפחה, הנוגסת, לדעתנו, בכל שכבות החברה.

ב. מטרת החוק (סעיף 1 לחוק)

החוק בא להגן על בני משפחה מפני אלימותו של בן משפחה אחר. הצורך בחקיקה מיוחדת כנדון נובע מההתייחסות השונה של חלקים נרחבים בחברה לאלימות מסוג זה, הנתפסת כ"עניין משפחתי" ולא כתופעה פלילית, ואין הדברים צריכים פירוט.

החוק נותן הגדרה רחבה ביותר של המשפחה. יש כאן ניסיון להעניק הגנה לאלה הסובלים מאלימות כשל קשרי משפחה כלשהם בהווה או בעבר. במסגרת

3. במ"א (י"ם) 539/89 יגסו נ' יגסו (לא פורסם), הוגשה תביעה לצו מניעה, האוסר על בעל להיכנס לדירת המשפחה במסגרת זכות האשה למונוח. במסגרת הדין ציטט בית-המשפט את חקיקת החוק למניעת אלימות במשפחה כסימן לכך, שחופעה זו הולכת ומחריפה. במקרה זה אמנם ניתן צו מניעה.

4. במ"א (ח"א) 5934/93 נחוששת נ' נחוששת (טרם פורסם) יש ניחוח מקיף של סינדרום האשה המוכה על מורכבותו ועל הקושי בהוכחתו.

החוק ניתן להגן על הורה הסובל מאלימות בנו או בתו,⁵ על גרושה הסובלת מאלימות כעלה לשעבר, וכמובן על כל קטין או חסר ישע הסובל מאלימות של אדם בסביבתו, יאה הוא קרובו ו/או אחראי עליו בכל דרך שהיא.

ג. התרופות (סעיף 2 לחוק)

החוק נותן לבן משפחה, שהוא קורבן לאלימות, ארבעה סעדים ראשיים מצטברים:

הסעד הראשון והחריף ביותר הוא הוצאתו של האלים מהבית ואיסור להימצא במרחק מה מתחומו. יש נטייה לראות בסעד זה את תמצית מטרת החוק, ואמנם זהו הסעד העיקרי והחריף ביותר; אך ראייה רחבה של הבעיה מצריכה היעדרות בשאר הסעדים כפי שנפרט להלן.

בעבר ניתן היה לקבל סעד זה של איסור כניסה לדירה רק כסעד טפל במסגרת חביעת מזונות של אשה יהודיה הזכאית על-פי ההלכה למוזננותיה. גם אלה אשר נכללו בקטגוריה זו עמדו בפני פסיקה מחמירה ביותר של הערכאות המוסמכות אשר רנו בבקשה זו כעניין שולי במסגרת פתרון כל שאר הבעיות שבין בני-הזוג. החוק, לעומת זאת, פרש את הגנתו על כל אלה הקשורים בקשרי תלות מעין משפחתיים בהווה או בעבר, והסובלים מאלימות בגין כך. במסגרת זו נכללו כל אלה המקימים משק בית משותף, אף אם אינם נשואים זה לזה.

לפני חקיקת החוק נעשה שימוש גם בזכות הקניינית כעילה להוציא בן-משפחה אלים מהבית, אך זאת במקרה היחיד בו הקורבן לאלימות הינו הבעלים היחידים של הוכולת הקניינית בדירה. כמו כן הפרוצדורה הארוכה לקבלת הצו אינה תואמת את רחילות העניין. במסגרת החוק נקבע במפורש, כי אין להתייחס לבעל הוכולת הקניינית של בני המשפחה ברירה, וגם אם האלים הינו בעלים יחידים של זכות זו, ניתן להוציא נגדו צו איסור כניסה.

הסעד השני נועד למנוע מבן משפחה אלים להפוך את חיי בני משפחתו לכלתי-נסכלים. ידועים מקרים רבים של הטרדות בטלפון ביום ובלילה, הטרדה במקומות עבודה, הטרדת המשפחה המורחבת (איומים על הורים של בן-הזוג, אחים, אחיות וכדומה), הטרדת קטינים במוסדות חינוך וכדומה. איסור מפורש ומפורט של דרכי הטרדה כא להרחיע את בן המשפחה האלים ולהקל על הקורבן את דרכי ההוכחה.

הסעד השלישי מטרתו שמירת המצב הקיים. יש מצב שבו הקורבן לאלימות

5. ואמנם צו כזה ניתן כנגד בן אלים בבקשה שהוגשה על-ידי אמו לאחר שהוכח, כי הבן משליט טרור כביח ופוגע באמו ובאחיו הקטן (צו הגנה (י"ם) 5141/91 חטויל נ' חטויל (לא פורסם)).

בוחר לעזוב את מקום מגוריו. במקרה זה כמיוחד, אך גם במקרים אחרים, יש חשיבות עליונה למנוע מהאלים לנצל את המצב לרעה על-ידי הטלת עיקול על מקרקעין ו/או מיטלטלין, החלפת מנעול בדירה או כרכב או העלמת הרכב המשמש את המשפחה – מניעת כל אלה תבטיח את שמירת המצב הקיים.⁶ לבסוף, הסעד האחרון – מניעת נשיאת גשק או אחזקתו. נראה כי אין צורך להרחיב את הדיבור על נחיצות סעד זה בעיקר לאחר העלייה התלולה במספר המקרים של שימוש בנשק חם כנגד בן משפחה. סעד זה ניתן גם אם בן המשפחה האלים הוא איש שירות הביטחון; המחוקק הטיל על המעביד למצוא דרך למניעת הסכנה. ברור כי יקל על בית-המשפט להוציא צו כזה, אם האלים אינו זקוק לכלי הנשק לעבודתו.⁷ אך אם הנשק משמש לעבודתו של האלים, יש לשקול את החוצאות לעניין פרנסתו.

נוסף לארכעת הסעדים נתן המחוקק לבתי-המשפט כלי נוסף להיעזר בו, אולם רק ככלי עזר ולא כעיקר. הכוונה לדרישה לערוכה לקיום הצו ולהתנהגות טובה וכן כל הוראה אחרת הדרושה להבטחת שלומו וכטחוננו של בן משפחה. כוונת המחוקק היא לאפשר לבית-המשפט להורות על שיתוף פעולה עם גורמי טיפול שונים כחלק מהצו, על-מנת למנוע הישנות האלימות.⁸

כוונה זו הובעה במפורש בטפסים המהווים תוספת להקנות, נראה כי אין די במסגרות הקיימות הנותנות טיפול בנושא אלימות המשפחה, על אף שבת-המשפט מנסים להשתמש בסעד זה.

ד. הגדרת האלימות (סעיף 3 לחוק)

יחד עם הגדרת האלימות קבע המחוקק מי רשאי לפנות לבית-המשפט בבקשה לצו הגנה. אולם מתוך הבנת מורכבות התופעה של בעיית האלימות במשפחה ניתן מעמד לכל אחד מבני המשפחה לפנות לבית-המשפט, גם אם הוא אינו

6. בנושא זה הוכעו דעות שונות בפסיקת בתי-המשפט. במספר פסקי-דין ניתן החלטות בדבר עיקולים: למשל ת"א (חי') 1230/91 אוהיון נ' אוהיון (לא פורסם). בפסקי-דין אחרים לא ראה בית-המשפט אח עצמו מוסמך לתת צו שכזה, אולם נקבע מפורשות כע"א 184/93 (י"ם) סאלם נ' סאלם (לא פורסם) כי בית-המשפט מוסמך להורות על עיקול נכסים במסגרת צו הגנה.

7. כך נקבע בהמ' 4915/91 כקשור נ' כקשור, ביה"משפט השלום בירושלים (לא פורסם).

8. רוגמה מפורשת לכך ניתן לראות בהחלטת בית-המשפט בבקשה 1968/92 (מ"א (י"ם) 927/92) סוויאלוב נ' סוויאלוב (לא פורסם): ביה"משפט הורה על הפקדת ערובה בסך 2,000 ש"ח כביטחון למניעת אלימות נוספת, וכן חייב את הבעל לפנות לטיפול בקבוצת למניעת אלימות, כשאי-השחפות בקבוצה חשמש שיקול להארכת הצו לתקופה נוספת.

הקורבן. ייתכן בהחלט מצב שבו בן משפחה מבקש את עזרת בית-המשפט לטובת בן משפחה אחר, למרות שהקורבן כגיר.

היועץ המשפטי לממשלה או נציגו הוסמך אף הוא לבקש צו הגנה במקרים שבהם סכורות הרשויות, בעיקר משרד העבודה והרווחה, כי המקרה מצדיק התערבות כזו. הכוונה כאן למקרים הקשים ביותר של אלימות במשפחה, כאשר בני המשפחה חסרי-אונים כנגד החוקפן ורק התערבות מכתוז תוכל להצילם.

המוסמך השלישי לבקש צו הגנה הינו פקיד הסעד לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך – 1960 (להלן, חוק הנוער). פקיד זה מופקד על שלומם של קטינים, ועל-פי חוק הנוער מוסמך להכריז על קטין כקטין נזקק ולהורות על הוצאתו ממשמורת האפוטרופוס. עד עתה נאלצו פקידי הסעד לרוב להוציא קטינים בסיכון מביתם ולהעבירם למוסדות, אומנה וכדומה. היה בכך "עונש כפול" לקטין, אשר בנוסף להיותו קורבן לאלימות במשפחה, גם הוצא מביתו ונחנק משאר בני משפחתו. פקידי הסעד טרם החלו לפנות לבית-משפט לנוער בבקשות לצו הגנה וזאת למרות שעברו למעלה משלוש שנים מאז חקיקת החוק. הפנייה דרך בית-משפט אחר מצריכה צירוף חזיריים, שלא תמיד יש באפשרות פקידי הסעד לקבל, ומכאן שבינתיים חלק זה של החוק מונח כאבן שאין לה הופכין.

החוק נועד להגן כפני אלימות, אך אין בו הגדרה מפורשת לאלימות, וזאת בניגוד להצעת החוק, שינוי זה אינו מקרי אלא נובע מרצון המחוקק להגביל את מתן צו ההגנה למקרים של אלימות פיזית ומינית. הגבלה זו נבעה מהחשש כי החלת החוק על מקרים של אלימות נפשית תרחיב יתר על המידה את היריעה ותרחיב את האפשרויות לשימוש לרעה בחוק. [אף-על-פי-כן נראה כי ניסוחו של החוק עדיין מאפשר שימוש בחוק במקרים של אלימות נפשית לפי החלופה הראשונה בחוק.]

סעיף 3(2) לחוק נותן סמכות לבית-המשפט לתת צו הגנה במקרים שבהם יש חשש ל"סכנה גופנית ממשית". בחלופה ראשונה ניתנת הסמכות במקרים של אלימות, ושינוי נוסח זה פותח פתח לכית-המשפט להושיט סעד במקרים הקיצוניים הנחוצים.

בתי-המשפט אמנם נוטים לתת למונח "אלימות" את הפרשנות הקיימת בפסיקה והכוללת אלימות נפשית. כך קובעת השופטת שטרנברג אלירו:⁹ המונח "אלימות" לא הוגדר בחוק וניתן לפרשו ברוח הפסיקה ככולל "אלימות נפשית". החוק מדבר גם על הגנה כפני עבירת מין כהגדרתו בחוק הפלילי, שאינה שונה מהאלימות, וזאת, בין היתר, היות שלעמים האלימות המינית אינה כלולה בהגדרות של פגיעה פיזית דווקא.

9. מ"א (ת"א) 898/92 קליגר נ' קליגר (לא פורסם).

ה. סדרי דין (סעיף 4 לחוק)

ניתן לתמוה על הימצאות סעיף זה כחלק אינטגרלי של החוק – ולא בתקנה שהותקנו עליה. הסיבה לכך הינה כי סעיף זה הוא לבילבו של החוק, וכוונת המחוקק היתה להרגיש נקודה זו. החוק נחנף כיוון שהליך משפטי רגיל אינו מתאים לתופעת האלימות במשפחה. כן משפחה, הנאלץ לפנות לערכאות על-מנת לשמור על שלומו או שלומם של בני משפחה, נמצא כמערכולת טרגית קשה ביותר, וברוב המקרים רק הליך משפטי זריז ביותר כמעמד צד אחד יכול לסלול את הדרך למציאת פתרון. כמו כן, כפי שהוכח במחקרים בתוויל, ההתערבות המיידית והחריפה של המערכת, כגון: הוצאת צו איסור כניסה לדירה כמעמד צד אחד, יכולה לתור את המשך ההליך המשפטי. כאשר בן המשפחה האלים נוכח כי גם בביתו-מבצרו החברה יכולה להכתיב התנהגות בהתאם לנוהמות המקובלות עליה, עשוי הדבר להביאו לתיקון דרכיו – יחד עם הליך טיפולי הבא לפתור את בעיית האלימות בין שאר הבעיות אשר הביאו למצב זה.

המחוקק קבע במכוון לבתי-המשפט סד של זמן לדיון בבקשות לצו הגנה, וזאת מתוך הבנה כי רק בדרך זו תושג המטרה של הגנה על המשפחה שהיא קורבן לאלימות. בן משפחה, המחליט להיעזר במערכת על-מנת לצאת ממעגל האלימות, יודע כי בקשתו תידון מיידית ותוכרע לתקופה ארוכה יותר תוך שבעה ימים מיום הגשת הבקשה. נעשה ניסיון על-ידי המחוקק לתח אפשרות מקסימלית לאלה הזקוקים להגנת החוק להיעזר בו. סעיף קטן (ב) הינו נדבך נוסף לכך. האפשרות להארכת צו, גם ללא הופעת הצד שכנגד, עשויה להפיג את החששות כפני "נקודות התפר" בהליך המשפטי.

ו. אורך הצו (סעיף 5 לחוק)

בהצעת החוק נקבע פרק זמן מרבי לתוקפו של צו לתקופה של שנה. בחוק קוצרה התקופה לתקופה כוללת של חצי שנה, וזאת מתוך ההשקפה בדבר היות החוק מעין "חוד מיון" במקרים של אלימות במשפחה.

ז. תסקיר (סעיף 6 לחוק)

החוק מאפשר לבית-המשפט להיעזר בכלים המקובלים על-ידי, דהיינו, קבלת תסקיר מפקידי הסעד. המחוקק סייג סמכות זו אך ורק לדיון שנקבע במעמד שני הצדדים. לא סביר כי ניתן יהיה לקבל תסקיר תוך שבעה ימים על משפחה שאינה מוכרת כלל לשירותי הרווחה; אולם במקרים, שבהם לשירותי הרווחה יש נתונים כלשהם, יוכל בית-המשפט להיעזר בהם. כמובן אם מחליט בית-המשפט

להאריך את הצו לתקופות שונות עד לתקופה מרבית של שישה חודשים, יש בהחלט מקום להתערבות רשויות הרווחה, על-מנת לעזור לפתרון כולל של הבעיה.

יש בחוק הרחבה של סמכות פקודי הסעד, אשר עד עתה היו מוסמכים לחקור בענייני קטינים חולי נפש ונעדרים, ועתה מוסמכים לחקור גם בעניין כל שאר בני המשפחה המעורבים בתופעה הקשה של אלימות במשפחה.

ח. הפרת הצו (סעיף 7 לחוק)

בסעיף זה במיוחד בא לידי ביטוי האופי המיוחד של חוק זה. הפרת צו הגנה תידון בהתאם לפקודת בזיון בתי-המשפט – הליך בעל סממנים אורחיים מובהקים – כשהתובע הינו בן המשפחה. מאידך, בשל הפרת איסור כניסה לדירה (האיסור החמור ביותר בעיני המחוקק), רשאי שוטרי לעצור את המפר.

יש לציין כי מאז ומתמיד מתייחסים בתי-המשפט בתומרה רבה לבזיון בית-המשפט על-ידי הפרת צו שניתן על-ידי¹⁰ מטרת ההליך הפלילי – הענשה והרתעה. הליך בזיון בית-המשפט מטרתו כפיית קיומו של הצו.

מתוך ידיעה כי בתופעה של אלימות במשפחה יש מערכת לחצים ו/או איומים בין הקורבן לאלים בגין קרבת המשפחה וכגין נקודות החיכוך הרבות שביניהם, הוסף סעיף קטן (ג) לסעיף 7. משמעות הסעיף הינה כי הסכמה של בן משפחה להפרת הצו, אפילו הוא המבקש, אינה שוללת מהמעשה את אופיו כעבירה פלילית וכבזיון בתי-המשפט. כל זאת על-מנת למנוע "שכנוע" מכוח איום והפחדה – אחת הסיבות השכיחות לביטול חלונות במשטרה על-ידי בני משפחה הסובלים מאלימות קרוביהם.

ט. דרכי המצאה (סעיף 9 לחוק)

סעיף נוסף, שלכאורה מקומו בתקנות. הסעיף מחיל על בתי-המשפט את מלאכת מסירת כתבי בית-דין ואוסר הטלת המסירה על בן משפחה. ידועים כעבר מקרי אלימות קשה, ואפילו רצח, במעמד מסירת צווים שכאלה, ולכן התייחס המחוקק לנקודה זו, שבכל הליך אחר היא שולית ביותר בחוק עצמו, אך בענייננו היא קרדינלית ועלולה להביא לתוצאות הרוות אסון.

10. בקי (י"ם) 337/92 (לא סודס) הורה בית-המשפט לעצור את הבעל האלים לתקופה של שבעה ימים בגין הפרת צו ההגנה, וכן הורה כי כל הפרת נוספת תגרוור קנס של 1,000 ש"ח שיחול בנוסף למעצר. אין הליך זה שולל את ההליך הפלילי בגין הפרת צו הגנה לפי סעיף 287 לחוק הפלילי אשר מטרתו שונה.

י. סמכות (סעיף 10 לחוק)

כאן המקום להתייחס לשאלת בית־המשפט המוסמך. כהצעת החוק נקבע בית־משפט השלום כמוסמך יחיד לדון בצו הגנה. בחירת בית־משפט השלום נבעה מהפיוור בכל רחבי הארץ והמגמה לניתוק כולל של הליך זה מכל הליכי הגירושין שבין בני־זוג וסכסוכים אחרים. כפי שפורט לעיל, ניתן לקבל צו הגנה במסגרת הליך של מזונות, ועל־כן ניתנה הסמכות גם לבתי־משפט מחוייט, כשהבחירה בידי המבקש. יש להניח כי אם הצדדים נמצאים כבר תקופה ארוכה כדיון בפני בית־המשפט המחוזי, יבחר המבקש לפנות אליו בבקשה לצו הגנה. ככל מקרה, גם אם מתנהל דיון אחר ככל בית־משפט או בית־דין שהוא, חייב בית־המשפט שהמבקש בחר בו להגיש את בקשתו לדון מיידית בעתירה לצו הגנה.

יא. הוצאות ופיצויים בפניות סרק (סעיף 11 לחוק)

אתר החששות הגדולים בתהליך חקיקת חוק זה היה החשש משימוש לרעה בחוק. המציאות מלמדת כי כאשר בני־זוג מצויים בהליכי גירושין, יש מקרים שבהם המטרה מקדשת את האמצעים, וכל אמצעי, אפילו פסול, נעשה בו שימוש.

החוק נחקק על אף חשש זה, וכדי למנוע עד כמה שאפשר שימוש לרעה, נחקק סעיף זה. על־פיו מוסמך בית־המשפט לפסוק פיצויים בפניית סרק. בית־המשפט רשאי, ואולי חייב, להביא בחשבון בפסיקתו פיצויים מרכיכים כמו עוגמת נפש, פגיעה בשם טוב, אם נעשה שימוש לרעה בחוק. גישה תקיפה של בית־המשפט במקרים של פניות סרק תאפשר לאלה הזקוקים באמת להגנת החוק לזכות בה באופן מלא.

יב. סעיף 13 לחוק

משרד המשפטים חוקק תקנות מפורטות מאוד ופרסם טפסים כדי להקל על הנוקק לחוק להשתמש בו. לעתים חסר בהם הינו סיפור המעשה, אולם מומלץ לאלה הפונים לבית־המשפט לצרף תצהיר נוסף, המפרט בצורה יותר מוחשית את האלימות ממנה סובל המבקש.¹¹

יג. סעיף 14 לחוק

על־ידי תיקון חוק הנוער (טיפול והשגחה) החש"ך – 1969, במסגרת חוק זה, התאפשר גם לתקן את חוק הנוער ולחת לשופטי הנוער את אשר ביקשו זה זמן רב. עד לתיקון העקיף של חוק הנוער לא היה בית־המשפט לנוער מוסמך להרחיק הורה אלים מהדירה, ועל־כן תרופתו היתה תמיד להוציא את הילד שבסיכון מהבית. בכך היה נענש הקטין פעמיים: פעם ראשונה בשל התעללות הורהו, ופעם שנייה כגיתוקו משאר בני המשפחה והעברתו למקום מחסה. אין צורך להכביר מלים על הנוק הכפול שהיה נגרם לילד.

היום, לאחר תיקון החוק, מוסמך בית־המשפט לנוער כהליך מהיר – לפני הכרזה על קטין כנוזק – לתת צו הגנה בהתאם לחוק ולהוציא את ההורה האלים מן הבית.

חשוב לציין כי תיקון זה בא גם כתוצאה מדרישה מפורשת של שופטי הנוער מהמחוקק לתת להם סמכות זו, שהיא לעתים חיונית ביותר לטובתו ורווחתו של הקטין הנמצא בסיכון. לצערנו, כאמור, עדיין לא חוקקו התקנות הדרושות להפעלת החוק למניעת אלימות במשפחה במסגרת בתי־המשפט לנוער.

יד. תיקון חוק סדר הדין הפלילי (סעיף 15)

מטרתו של סעיף זה לאפשר למשטרת ישראל ו/או לפרקליטות המדינה, במקרים שימצאו לנכון, לבקש צו הגנה על כל היבטיו וסעדיו במסגרת שחרור עציר בערובה. לעתים עוצרת הרשות את החשוד בעבירה (במקרים חמורים של תקיפה, לדוגמה), ומתן סמכות לבקשת צו הגנה עשויה לחסוך מן הקורבן את ההליך האזרחי.

טו. ערעור על צווי הגנה

אין בחוק התייחסות להליך הערעור על צווי הגנה. לאחרונה נקבע מפורשות כי קיימת זכות ערעור על צווי הגנה.¹² במספר ערעורים נטען כי הערעור הינו אקדמי היות שתקופת הצו פגה. אולם אין להתעלם מכך כי ייתכן שקביעות עובדתיות כהליך של צו הגנה יכול שתהיינה להן השלכות על הליכים נוספים בעתיד, ועל־כן יש הצדקה לביטול ההחלטה גם בלא מתן צו אופרטיבי.¹³

11. ע"פ 263/94 (בית־משפט מחוזי חיפה), טל ג' טל (לא פורסם).

12. בע"א 3749/93 נורי ג' נורי (טרם פורסם) פסק בית־המשפט העליון כי החלטת בית־המשפט קמא תבוטל ללא מתן צו נוסף.

13. במ"א (י"ם) 1328/93 ניתנה המלצה מפורשת על־ידי בית־המשפט לחקן את התקנות כך שהמבקש יחויב לצרף תצהיר המפרט את מערכת העובדות אשר הביאה להגשת הבקשה.

במקרה אחד¹⁴ מצא בית-משפט לערעור מקום לתת צו אופרטיבי לחקופה של שלושה חודשים מיום פסק-הדין, ואילו במקרה אחר¹⁵ נדחה הערעור היות שלדעת בית-המשפט היה על המערערת להגיש בקשה להארכת הצו לצורך כך.

טז. סיכום

לאור התקופה הקצרה יחסית שחלפה מאז חקיקת החוק, לא ניתנו עדיין החלטות מנתות של בית-המשפט העליון. גם אין עדיין מספרים בדבר השימוש שנעשה על-ידי המשטרה ו/או הפרקליטות בבקשות לצו הגנה במסגרת של שחרור בערובה. כיום, לאחר תקופת הרצה די קשה של למעלה משלוש שנים, יש יותר מודעות לאפשרויות הניתנות על-ידי החוק למניעת אלימות במשפחה. מה שעדיין חסר הוא המודעות לאפשרויות השונות הניתנות בחוק כגון: הסעדים השונים, הערובה להבטחת התנהגות טובה, כפיית טיפול במסגרות המטפלות כאלימים ושאר הסעדים החכויים בהוראות החוק. נראה כי בינתיים נתפס החוק כנותן תקופה של צו איסור כניסה. יש בכך התמצה של שאר הפתרונות הניתנים בחוק, אשר עשויים להוות במקרים המתאימים תשובה הולמת יותר.

ניתן בכל אופן לראות שינוי-מה במגמת הפסיקה בבית-המשפט לכיוון החמרה בענישה בנושא אלימות במשפחה וכן מענה רב יותר במקרים של בקשות לצווי מניעה.

אין ספק כי חקיקת חוק זה נושאת בחובה מסר ברור לכל הציבור, לרבות בתי-המשפט, כי המחוקק רואה בחומרה רבה את התופעה הרת-האסון של אלימות במשפחה. קשה ליחס לגורם מסוים שינוי מדיניות, ואין להתעלם מהעובדה כי בשנים האחרונות קרו לעתים מעל 40 מקרים של רצח בתוך המשפחה כמהלך שנה אחת. אנו נתקלים אט-אט בשינוי משמעותי בהתייחסות בית-המשפט לטענה כי קיימת תופעה שכזו, כשעד עתה נתקלו טענות כאלה לעתים בתוסר אמן מוחלט מצד רוב מערכות המדינה.

חוק זה לווה בפרסום חקנות מפורטות ביותר וכן טפסים המאפשרים הגשת בקשות לצו הגנה ללא היוקקות לעורכי-דין.

אחד הקשיים שבהם נתקל החוק ביישומו בתחילת הדרך, למעט חוסר המידע על קיומו, הינו הקושי להשיג את הטפסים הדרושים להגשת הבקשה. לאחרונה התפרסמה חוברת הסבר מטעם שדולת הנשים בישראל המציעה, בנוסף לטפסים הדרושים, הסברים מפורטים בדבר מיקום בתי-המשפט, אופן הגשת הצו והפעלתו וכן מספר עצות מעשיות להפעלה מיידית של החוק. עם חלוף הזמן

כאו בעיות אלה על פתרונן ברוב המקרים.

ככל שעולה המודעות בדבר התרופות המיידיות שמספק החוק, עולה ההיוקקות אליו, על אף שאין החוק בא במקום קיומם של מקומות המחסה לנשים מזוכות. לעתים אין החוק יכול לתת מענה לקורבנות לאלימות במשפחה, וזאת כאשר אין לאלים מורא בפני החוק. לעתים חוסר האפשרות להיוקק לחוק נובע מסיבות אובייקטיביות המונעות הפעלתו: כאשר משפחתו של בן המשפחה האלים מחגורת בדירה הסמוכה, ועל-כן הוצאת צו הרחקה מהדירה לא תרחיק את האיום כלפי קורבנות האלימות.

ראוי לציין בנוסף, כי הפעלת החוק על-ידי בן המשפחה הקורבן לאלימות דורשת ממנו נחישות והתמודדות עם מערכות, ולא חמיד הוא מסוגל לכך.

אין ספק כי חקיקת החוק הינה צעד ענק לקראת הכרה בקיום תופעת האלימות במשפחה, הגברת המודעות לנוקמים הקשים של תופעה זו ותחילת הדרך במלחמה בתופעה, כשעל הציבור ועל בתי-המשפט ללמוד להפעילו במידה הנכונה, אשר תקטין בסופו של דבר את התופעה.

14. ע"א 184/93 (י"ס) סאלם נ' סאלם (לא סורס).

15. ע"פ 263/94, ראו לעיל, הערה 11.